

ЦРНОГОРАЦ.

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 18.

На Цетињу, у Суботу 22. Маја 1871.

ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ издава један пут недељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. н.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. н.; четврт ф. 1. 75. н. — За све друге земље год. ф. 8; по год. ф. 4; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Дописа, предплата и све наручне плаћају се уредиштвау на Цетиње, преко г. Петра Рамадановића у Котору.

ТЕЛЕГРАМ „ЦРНОГОРЦУ.“

СРИЈЕМ. КАРЛОВЦИ, 15. Маја. — Данас у Суботу предлог Димитријевића примљен једногласно са бурнијем дуготрајнијем „Живио!“ Милетић најврскији члан сабора спречен мађарскијем спованијем неможе на сабор доћи. Досад претресан школски закон. Примјено 26 параграфа.

(Овај се телеграм задоцнио за прошла анос. У.)

ПARIЗ И ФРАНЦУСКА.

Париж опет пао. То је данас најважнија вијест и догађај највећег значаја. Први пад Париза у ово кратко пошљедње вријеме пред силом немачкога оружја заостаје у значају за овиме новијем падом. Тада је ударила на њега страна и велика сила, којој он није могао одолети и са срамнијем миром свршила се нечовјечна борба, која је оставила за собом раворену француску монархију, да се на мјесто ње развије република француска. А каква је била ова пошљедња борба? Париж се побунио и версаљска скупштина, која од лампне почетке своје није ниједан пут подесила прави мелем за крваве ране на тијелу народном, подигла Француску, подигла синове народа францускога против своје браће у Паризу. Борба је ова била доста дуга и јако крвава, а свршетак је њен управо страховит, — страховит и по појавима својима и по пошљедицама, које нам се и при најбољој вољи врло црне указују. За то и казасмо да је овај други пад Париза много значајнији.

Ми непоричемо јадни положај Француске пошље овога другог пада Париза, ми га на жалост увиђамо, и мало ниже казаћемо, у чему је баш та опасност која и после прапасти париске комуне грози цијелој Француској. Али не само што се не можемо сложити, него се управо морамо чудити овиме људима, који сада хоће за

ПОДЛИСТАК.

ОГРАНЦИ ИЗ ИСТОРИЈЕ ЦРНЕ ГОРЕ
НАПИСАО ВУК ВРЧЕВИЋ.

IV.

ДОВОЛЈНО ПОТПИСИВАЊЕ ЦРНОГОРАЦА
НА ВОЈСКУ, ИЛИ КРСТОНОСНА ВОЈНА.
(Свршетак.)

Одмах у почетку ове године (1853.) измисли кнез Данило нови и са свијем бољи начин пописивања војске народне у својој државици, за постићи од туда три главне ствари: 1. да сви морају на сваки његов позив справити бити као регуларна војска на глас трубе или бубња. 2. да се нико одрећи на позив не смије без своје погубије; а 3. што је најглавније, да овом приликом покуша вјерност не само појединих племена него и свега црногорског народа, т. ј. да види колико ће се својевољаца подицати да се одзове кнежевој жељи и народној нужди, а у исто доба да окуша ко неће.

Ево га једно јутро к мени и носи ми његовом руком састављено једно писмо, говорећи ми да га прегледам и ако што нађем да је нужно да приставим, и да препишем на толико капетана његове државе. Ја га прочитам и речем, да ја не бих онако знао ни измислити ни саставити, а камо ли да налазим што поправити; и тако се примим радње и у два дана за свакога капетана по једно препишем. Цијеним да није сувише ако овђе доставим од ријечи до ријечи напоменуто писмо, и ево га:

сву несрећу која је спашла Француску, да учине одговорнима оне, који су парискијем устанком мислили да помогну невољној Француској. Зар се може и помислити, да један народ може имати хиљадама синова својих, који би се завјерили, да упропасте отачину своју? Казаће когод: то су хиљаде злоупотребљене од неколицине „успјанијех глава,“ „разбојника,“ „неваљалаца.“ Ако ћемо узети у обзир и ту могућност, онда би се то увијек прије могло рећи за људе, који управљају версаљском скупштином и располажу француском војском, јер обично под устапичку заставу прикупљају се људи, које одушевљава начело, а од војске се иште „послушност.“ Зар мало примјера имамо у прошлости и старијој и најновијој, гдје је интерес једнога тирана заповједао послушној војсци, да пуца на невини народ?

Ми смо слободни исповиједити своје увјерење, да је то и у овоме случају у неколико узрок. Ми се можемо позвати на наше ријечи, које још у почетку парискога устанка изрекосмо, и које потврђују то што сада рекосмо. Када је букнуо устанак у Паризу, реклосмо, да је томе крива влада Тијерова и версаљска скупштина, јер они крсташе Француску републиком и себе, овејане монархисте, назваше републиканцима, а неучинише ништа да од Наполеонове монархије пачине доиста праву републику. Сва зла, која је Наполеонова влада наплодила у земљи прикрила је само Тијерова влада именом републике, мјесто да их искорени и на новијем установама праве слободе подигне чврсту Француску. Може бити да је Тијер предвидио, а може бити, да је баш и желио — то нећемо да пресуђујемо — кратак вијек нове републике француске. Тсљико је тек извјесно, да се и у самој Француској, а и изван ње сумњало у дуготрајност новог стања, у које је Француска дошла после рата с Немачком. Узрок томе не можемо паћи ни учему другоме, него у томе, што је Француска поста-

ла пошље рата, а усљед свога пораза случајно република, и што је пало у дно да том републиком управљају људи, који су познати као монархисте и вјерни чиновници Наполеонове. И то је довољан узрок био да изазове у народу неповјерење према тој влади. Париз, који је био увијек у сваком француском покрету коловођа, и сада је устао, да силом извојује оно, чему се није надао од версаљске господе. Све оно што се у томе устанку догађало, наравно да се не може одобрити, али је велика неправда због тога осуђивати и праву тежњу усташа, а необазрети се на узроке, који су изазвали и сам устанак и насиља, која се догађаху у устанку.

Ми јако сумњамо да има кога, који збиља вјерује, да Тјер и његова скупштина у Версаљу нијесу могли спријечити устанак, у толико прије што устаници непоказаше у почетку тежњу опште револуције, него тражише јемства својој слободи коју су видели у опасности од стране саме скупштине.

Версаљ је дакле ако не изазвао револуцију, а оно помогао да она бунне. Према томе ваља правично судити, па и револуцију осудити, ако ни зашто друго, а оно за то, што није била таква, да се могао успјех очекивати. Но ни версаљске господаре не треба силом износити као мученике, јер је на њима велики дно одговорности због несреће, у коју је Француска уваљена. То нам показују садашњи догађаји, а најскорија будућност расвијетлиће нам то још боље. Ту мислимо ону опасност, која грози Француској и коју смо напријед споменули.

Силом-републиканци који данас у Француској владају не само да нијесу утврдили републику, него су још својом слабашћу, а можда и искреношћу помогли, да се она поткопа и да се отворе широм врата грамзљивцима за крунол. Ево тек што су престали ужасни догађаји у Паризу, већ се појављују монархисте смутње.

„Од нас Данила I. Књаза Црногорског и Брдског свијем капетанима и народу поздрав.

„Кад је ласке године немилце напало „силни царски Сераршџер Омер Паша, те изнемида на нас са четири стране удари, окушао сам и у ону немилу, али за нас сјајну згуду „вјерност и храброст нашега народа; али опет „на нека и нека мјеста не толико колико сам „се напало и као што би право било, јер многа „племена не прегнуше, онако као што су прегнијали наши стари неумрли јунаци, кад су „се на све стране с крвницима клада, и некрст „с кутњег прага одгонили. Ја не знам али је „то за то што смо се изродили, или што се „нијесмо оној турској сили у госте надали али „бојим се да је највише с домаће неслоге? „За то хоћу да се увјерим до чега је то лани „било, и за што сваки не скочи на своје сенту „с пушком у руди, но мрдично упуштасмо нашу „браћу Бјелопавлиће, и јуначко племе Граховско, „које освоји турска сила прем да су се залуду „јуначки бранили: јер сила узимље земље и „градове, камо л' неће она покрајична два крвава „племена. За то ти се наређује капетане.... да „окупиш најдаље до осам дана све твоје племе, „ко гођ пушку носи, и да им од моје стране „кажеш да се опет можемо онакој сили надати, „и да свакојега упштам хоће ли се добровољно „подицати да је у сваки час готов, и на свако „мјесто справан ударити на дочек и на ударац „душману, кад му ја заповидим, и кад се такне „образу и срећи мојега народа. Казаћеш оним

„те се подици, ако не би био справан и готов „са свим да они исти час као прави плаћени „солдат с оружаном руком, да ћу га до његове смрти оружја лишити, а за грдило и вјечну „бруку припасати женску спрегљачу, да га народ по прсту казује.

„Кажим пак и то, да ја никога силом „не нагоним у ови број војске, него ко хоће „од своје добре воље, а свакога Богом закљичем, да се не подиције ако му је милији „отац и мајка од свога образа, а жена и ћеца „од отачбине, јер правих и поштених јунака „више ваља једна хиљада, него страшиваца „двје хиљаде. У тефтеру којег од тебе чекам „не уписуј старце про 60 година, ни ћеду на „ниже од 16.

„Тако знади и да си здраво!“

Данил I. Његош с. р.

Након не пуна мјесец дана, почну долазити са свију страна од Црне Горе и Брда капетани и сваки доноси свој попис својевољаца, који су трчали на пописивање, као гладно јажње тражећи мајку кад му из пописа дође, или као овце на солило, и каже сваки капетан да се нико није хтио дома повратити прије него је својим очима видио да се његово име у тефтер записало.

Мало је који капетан на Цетиње дошао, с којим нијесу дошли неколико стараца, и ћеду од 12 до 15 година, да се Господару жале на свога капетана за то што их није хтио међу

„Echo du Nord,“ уважени лист републикански јавља, да Наполеон Бонапарта није болестан, као што се говори него да се налази у Турни, дакле на крајњој граници, гдје као елбски орао чека згодни тренутак, када ће лећети с једне куле на другу док не дође на куле потрданске. У Брислу је средиште Бонапартове завјере. Тамо је Руе, Цјетра и Јером Давид, и они управљају том завјером. Њихови агенти долазе у Француку са много новаца, које просијају највише међу војском. Нема дакле више никакве сумње, да Наполеон ради на томе, да се врати на пријестол француски. Ако би он постигао своју намјеру, то би онда био пошљедњи и највећи ударац и жиг срамоте и кукавштине француског народа. Ми неvjерујемо ни пошто да до тога може доћи. Но мјесто тога може наступити друга жалосна околност, која као да већ наводи, а то је — општа револуција у Француку. Присталице Бонапартове или друге које династије, неће извјесно пропустити прилику, да се користе слабашћу версаљске владе и данашњим растројеним стањем Француске. У самој стању ствари налазимо довољно основе овој мишљењу, а факта нас још више утврђују у томе.

Дај Боже да не дође до тога, али су сви изгледи, да ће Француска морати проћи још и то искушење. Сада је само Париз разорен и поплаћен, сада само још Тјер и скупштинари у Версаљу плачу, но онда, обистинили се општа слутња, може цијела Француска заплакати над гробом слободе своје.

БУГАРСКИ ГЛАС.

(Саргетак).

Теци, теци крви сиротињска,
Падај, падај росо крвава,
Растај, растај жеђи освете!

Зацјело, духовни фанариотски јарам, који нам до јуче висаше о врату, а од чести још и данас виса, био је деведесет пута тежи, гнуснији и нечовјечији од турскога. Фанариоти су до данас састављали наше духовно правитељство и нашу правствену школу. У тој школи заузимаше разврат и скотство прво мјесто. У њој су се развиле и усредсредиле до највише мјере свака свирјенства, разврат, нијанство, скотство, кавкијех само на свијету може бити. Свети оци проводиле своје вријеме само у томе, да праве најгадније интриге и да измишљају најгнусније комедије. Једном ријечју, они продаваху Бога као алву и с његовијем именом чињаху адска шарлатанства. Да су Бугари имали људи с бистријем умом и слободнијем мислима, прквено питање било би ријешено још прије двадесет година и то по жељи народној. Није ли срамота да се бојимо од прометства грчкијех патријараха и да се страшимо да се одјелимо од његове јерархије и онујемо своју! Није јерархија направила чо-

људе но — они воде — међу жене пописати. Да покажем тугу и жалост, молбу и плач ових напоменутих стараца и ђеце, описати ћу само двојицу из Ријечке Нахије (од капетаније Сава Лукетина Стругара), по којима може се рећи да су и сви остали мало мање а мало више кнезу се жалили, и сво на који начин. — Правда је и јадиковање једног старца око 70 година својих. Овог старцу бјеше презиме Моптрокуле, а име заборавио сам; који се жалаше: „Господару! оће ови наш капетан Сава да ме у број жена а не људи умијеша, а не знам зашто ме није хтио записати између остале моје браће, а никад им још ни од куда нијесам срамоте донио. Ја, Господару, ако сам и остарио, нијесам још умро, па ако не бих могао у најпрве међу момцима, ано могу у најзадње па опет и ја за нешто ваљати и у мудри потребовати. Стогину сам пута капетана заклео, и капицу му скинуо да ме запише, но ми то ништа не помага, па сам дошао к тебе Господару, да те у руку пољубим, да наредниш капетану нева и мене запише; немој да се са мном ђеца и жене кроз село брукāju. А који би Црногорац могао слушати ђе пушка пуца и ђе се крв пролијева на пешељаку лежећи? Ако Бога знаш!“

Когођ је овога старца служио, није се могао од смијеха уздржати, па и сами кнез, који рече Моптракулу: „Ма што ћеш се ти, јадан старче, мијешати у број огњевитих под крилима момака? Знаш да се вазда бој не бије из метериза“ него прелијеће се с брда на брдо, некад

вјека, него је човјек направио јерархију, дакле он је господар над њом, а не она над њим. Једна јерархија, која ти каже да мрзимо свој народни језик као варварски и прост, а да учимо грчки као благородни и изобразени; јерархија, која ти каже да мрзиш народне владике и попове као варваре и боже одпаднике, а да узмеш грчке као ученије и богомизбране; јерархија, која ти каже, да мрзиш свој народ, народни живот и школу и да кажеш да је све варварско што је бугарско, а што је грчко, да је благородно и богомдано; јерархија, која каже, да је богом суђено бугарском народу да робује Турцима и Грцима — таква јерархија треба да се уништи као нешто тиранско и крвничко.

Истинска и права црква треба да те учи, да имаш народно слободно отачаство, образовану народну владу, праве законе једнаке за свакога, благородно друштвено живљење, добро васпитање добре школе како за науку тако и за индустрију, земљедјелство и т. д.; тијем долази народ до највеће славе и најбољег живота. Јеванђеље нас учи да љубимо све народе па и своје непријатеље, а грчка јерархија нас учи, да мрзимо и сами себе, т. ј. свој народ! Кажите ми дакле, треба ли да има што бугарски народ са грчком јерархијом. По нашем мњењу између велике цркве и султана постоји тајни уговор, да пију нашу крв и да једу наше тијело. Патријаршија се увијек старала, да увелича народно незнање и подржи глупост, која је главни узрок нашег робовања. Свака патријаршеска глупост, свака фанариотска тежња, сваки калуђерски разврат написан је на бугарској кожи. Такви се узроци незаборављају! Но и колико је гнусна и одвратна патријаршеска јерархија, опет неможемо казати, да је прошла напразно и да није оставила никакве користи. Сама патријаршија својом гнусношћу отворила је очи бугарском народу и излијечила га од религиознога фанатизма. А то је много. И тако бугарски народ треба да се са свијем одјели од цариградске вселенске патријаршије, да нема ништа заједничкога с њом, јер свака и најмања зависност била би велика преча за народ. Но дјеле ли наше мишљење бугарске вође? — Међу њима има људи различнијех убјеђења, и ми треба да разгледамо ко има право.

Ко?

Да ли они, који држе, да међу бугарскијем народом и цариградском патријаршијом неможе бити заједнице, јер ако буде, биће онда вјечите мржње с једне стране, а с друге најварварскија гонења и убиства.

Или они који држе противно, да је у народу постојала увијек славна вјера према духовенству, па стога да није могућно да бугарски народ прекине своје свезе са патријархом.

Или најпослије они, који се држе средњега мњења, т. ј. који неvjерују, да су Бугари привезани за духовенство, но да одцјепљење треба оставити рускоме синоду и турскоме правитељству. Из свега тога сљедује, да бугарски народ треба да се одјели од цариградскога патријарха,

на јуриш, некад у бјежање; па ако се ти у потоње десниш, како ћемо? Ако те Турци посјеку, бројила би се и твоја глава као да си најбољи; него ти сједи дома а моли се Богу, држи се кашике и чашиче ракије, нева млађи сад бој бију, ти си доста, док си млад био, војевао, и доста на твоју шију пренио; но сједи крај ватре и зафали Богу кад си турску сабљу прекужио.“

До овога старца стојаху 10, 12 ђеце, и чисто ни једному не бијаше пуних 15 година но од 12 до 14 највише, и капетан Сава Лукетин показа их кнезу, говорећи: „Ево, Господару и ови су бијесни јунаци дошли к теби на даву против мене; пак сам их довео да не реку и они да је што до мене.“

На ове капетанове ријечи сви се изпореле као војници пред ђенералом, метнули руку на своју крњу пушку и упрли очима у кнеза, као да му се јуначки покажу. Кнез им рече: „Ма што ћете ми ви ове године? причекај те до двије три године пак ћемо и вас, ако Бог да, у јунаке записати.“

Један од ових ђетића поче се жалити, од прилике као ови први старац, против капетана; ама тако живо, бистро и разложито да смо сви останули зачуђени оној ђетинској наравској памети. Омилу кнезу ово дијете тако, да је хтио с њиме провести шалу, која је достојна да је овђе приставим да докажем здрави разум ових горштакана. Ево разговора у шали:

Кнез. „Ма како ћеш ти у бој ићи кад

но мисли, да би га ваљало признати за главу цркве.“

Да кажемо и ми своје убјеђење. Нама се чини, да би било смијешно, да се сумњамо о великој и непомирљивој мржњи бугарскога народа према грчком духовенству, цијеломе грчком свештенству, па и према самој народу. Мржња према грчком народу немила је појава, али је факт. А ко је крив томе? Бугари не. А је ли могло бити другојаче? Ко зна историју тај ће знати да је од самога историског почетка бугарскога народа до данас народна воља, и сам живот његов био жртва грчка. Ко предаде бугарски народ Турцима у руке? — Грци. Ко упропасти бугарску државу и баца народ на тешке муче и робовање? — Грци. Ко награди много-трпљиви народ бугарски својим блуднијем и грознијем карактером, да устану против хришћанскијех пастира па и против православља? — Фанаријоти (Грци.) Ко опустоши бугарску земљу, ко разори бугарски народ, и ко допи и пошљедњу кап бугарске крви? — Грци. Ко уби бугарски живот, ко уби бугарске прави и обичаје, ко разврати народ и одби га од имена свога? — Грци. Ко жртвоваше и ко продужује да жртвује Турцима хиљаде људи, само да постигне своје личне и панјелинске целије? — Грци. Ко продаде своју савјест и вјеру Турцима? — Грци.

Но да оставимо грчке архијереје и да кажемо неке мисли о нашој независној јерархији и за наше бугарске владике и попове. Ако буду наше владике и попови људи слободни од сваке иразновјере и да немају ништа друго пред очима осим народнога добра, то могу они да просвете народ и да га доведу до онога високог ступња, на коме ће бити поштован од свакога народа. Ако наше бугарско свештенство усприповједа народу оно што му је корисно, народ ће га слушати и уважавати; а ако буде као фанаријоти т. ј. султанови шпијуни, народ ће их изгнати као и Грке.

У данашњем вијеку иште народ од свога свештенства много. Магла се дигла и сва Јеропна иште да живи.

И тако шта иште бугарски народ?

Бугари ишту слободу личну и слободу народну, слободу правствену и слободу физичку. И више ништа. Да видимо шта излази од туца. Народу је нужна таква слобода, која обезбеђава његову личност и његову народност. Од туца долази, да Бугари треба да изгнају своје господаре, да збаце турске сицире и да оборе турско правитељство. Осим тога бугарски народ треба, да уништи и своје чорбаџије који гњече народ горе него Турци. За народ је нужна правствена слобода, слобода потпуна. Бугари треба дакле да униште са свијем ону духовну јерархију која има византиски карактер, т. ј. све фанаријоте, све калуђере треба послати к врагу и створити нашу бугарску јерархију. Нетребају нам калуђерице, петребају нам развратни домови. Наши црвени пастири треба да уче народ ономе, што је добро, корисно и богоугодно, а не да га развраћају и од манастира да граде неваљале куће!

Нека дакле младе умне и честите главе у-

не можеш ни оружје носити, а камоли брашњеника на леђима?“

Дијете. „Ја могу Господару! божа ти је вјера! а видиш имам и ову пушчицу за пас, па ако ме и видиш овако малог, нема та два ока који би ми је без његове или моје погнубије отео.“

Кнез. „Па добро! али немаш ножа чим би турчину осјека главу!“

Дијете. „Лашно би за то било, ја бих некако нош доваоно, па ако ми не би бастало живу турчину посјећи главу, оно бих гледао да уграбим с мртва крвника; уватио га лијевој руком за перчин, а десном замануо, па ако неби од прве, оно бих од друге или од треће; неби срамоте било ни од четврте, само да је ја поспјечем.“

Кнез. „А је ли ти пушка пупана?“

Дијете. „Јест богме, па оца би уждио!“

Кнез. „Ајде да видимо оће ли ти уждити, па ако ти упали, уписаћемо те у јунаке.“

Кад дијете чу, извади иза паса пушку, натегну, и омаче; али његовом несрећом не прифати му ватру, него му шкрока, а он од јада и љутине у десет је комада сломи о једном камени, кунући и себе и њу: „Хеј, пушта ми остала!“ Сви што гледамо да попуцамо од смијеха; а кнез видећи овако живо и отресно дијете дарова му један цекин и рече: „на ајде купи нову и бољу пушку, па до двије године и тебе ћемо уписати.“

стану, да обнове бугарски живот, који је дремао кроз толике вјекове. Ми позивамо честите Бугаре, да нам пруже руку и да нам помогну да саставимо такву једну силу, која ће моћи да разруши све што је противно нашем животу.

Браћо Бугари! Уздајте се у своју силу и надајте се у своју мишицу! Од нас зависи спасење Бугарске! Сад или никад! Сјете док можете сјеме слободе наше! Близу је час ослобођења нашега! Муке и страдања, гонења и звијерства у којем живи данас народ дошле су до краја свога! Устани и закопај као Самсон све непријатеље своје!

Хајдете, мила браћо, напријед за наше, свето и праведно дјело! Хајдете да истребимо зло и да очистимо земљу нашу с огњем и ножем од страшнога турског варварства и од фанаријотскога разврата. Напријед!

ПРИПАДАЛИ ДАЛМАЦИЈА ЦИС-ИЛИ ТРАНСЛАЈТИ?

С овим питањем започиње Шушелкова „Реформа“ своја разматрања о садањем положају Далмације, која ћемо и нашијем читаоцима саопштити.

Надамо се, вели „Реформа“, да нам се ово питање неће узети као нападај на постојећи цислитавски устав. По ријечима самога устава и по фактицијем одношама изгледа то питање као сувишно, јер заступници далматински сједеше и по фебруарском, а сједи и по декембарском уставу у бечком царевинском вијећу. Пређашња италијанска и бирократска већина далматинскога сабора оградиле се против самога одијељења Далмације од „цислитавије“, словенска народна странка, која представља знамениту већину становника, праве господаре Далмације, оставила је то питање у неизвјесности због непријатних одноша у досад помађареној Хрватској. Она је била радија остати у свеви и с Бечом него с Пештом. И сами мађарски власници држали су до сада да није опортуно коначно ријешавати далматинско питање, него се ограничили на повонену изјаву, да ће краљевину Далмацију сјединити са круном св. Стефана. Код таквијех фактицијем одношаја значајно је свакојако што се у званицијем угарско-хрватскијем актима, као на пр. при постављању бана и у другијем приликама, изрично говори о троједној краљевини Хрватској Славонији и Далмацији. То се мора са осталијем аустријскијем апомалијама бројати у ове загонетке, које у нашој држави не само политично него и обичноме љутском разуму подлеже. Но те аномалије морају се уклонити, те загонетке морају се ријешити.

О тога заслужује хвалу, што је један члан уставнога одбора посланичкога дома покушао, да се далматинска загонетка ријешити, било у интересу саме ствари или само за то, да доведе у неприлику министра Хохенварта. Изгледа као да је ово пошљедње, јер логика задијело незатјева да се при питању: треба ли земљама које

Пробраних момака, осим неодраслих и остаралих својевољаца, уписало се је 9700 све бираних момака, бољи од болега, који су сви дотичном капетану са заклетвом потврдили да за кнеза и отаџбину неће крв своју поштеђети, него ако бој буде, вазда с турчина биљег допијети или главу изгубити.

Пошто се кнез у самом дјелу увјерно о вјерности оног јуначког народа, онако подудљиво, као што је он хтио и писао, измисли и начин како би нову војску најбоље уредио, назвао је „Крстоносна војна“, те нареди своје пушкарну на Цетиње, Нешу Грудну, да самостести начиња дап и поћ толико крстића од жуте тенеће, и свакоме капетану посла подпуни број с наредбом, да сваки свој крст пришије на капу, да му се на капи види, и да се, по ономе крсту, позна сваки уписник и заклетник вјерности и бранежа у Црној Гори и све седам Врда.

За предводитеље војске наименује најваљаније људе, десеташе, стотинаше, хиљаше и барјактаре.

После ове уредбе, примјечавао сам кад би који Црногорац (пописаник) прошао покрај онога те није уписан, најпрва би им ствар била да један другога у капу погледа, па они те не би имао на капи крст постидио би се од онога те има, као стидна невјеста од озбиљна и гласита јунака.

су заступљене у царевинском вијећу дати ширу самоуправу, у исто вријеме стави и питање: требали Далмацију из оностране државне свезе искључити и оностраној придати. Далмација је заступљена у царевинском вијећу, па с тога је могло у оној сједници уставнога одбора у смислу уставобранитеља само о томе бити говора: да ли да се да краљевини Далмацији иста шира самоуправа, коју је влада предложила за краљевину Галицију. На то је питање гр. Хохенварт могао лако одговорити са „да“, јер је то са свијем логична и правична дошљедност и јер је равноправност свију земаља основно начело постојећега устава, па ако ће се тај устав одржати, онда та већа самоуправа која ће се појединијем земаљама дати, неможе се у томе састојати, да се једна или друга земаља искључи из досадање свезе и другој прида. Но онај члан уставнога одбора, који је донео интерпелацију, изнео је очевидно оно питање са малицијозном намером на угарско-хрватску област и ту је било тешкоће за министра. Да је он изјавио, да би влада била склона, да споји Далмацију са Хрватском и Славонијом, онда би уставобранитељи писали: „Гледај те, ово министарство хоће да подијели државу!“ А да се министар изјасни одлучно против успостављења троједне краљевине, онда би то била објавна рата не само словенској већини у Далмацији, него и Хрватима и Мађарима. Но гроф Хохенварт зна се врло вјешто извући из те неприлике. Његов одговор своди се на ово: ја не кажем ни овако ни онако. О мишљењу владиног у погледу далматинског питања изјаснио се гроф Хохенварт са особитом вјештином рекав: „Да влада неће да изиђе на сусрет жељи да се Далмација испусти из досадање свезе, показала је тијем, што још никава предлог о томе није донијела.“ И тако дакле далматинско питање остаје у неизвјесности. Садања влада изјављује само, да она несусрета жељу за одијељењем Далмације од Цислитаве, т. ј. да неће да сама покрене то. А то јој неће нико ни Далматинци, ни Хрвати ни Мађари за зло примити, јер зацјело нема ни једне владе на свијету која би напустила једну земљу из савеза, у којем је досад својевољно стајала, и никад није одлучно изнала, да се та сјева прекине. Како ће се ствари развити, када један пут Далматинци, Хрвати и Мађари то са свијем јасно заншту, то се не зна, па ни гроф Хохенварт нити је дужан нити може одкрити завесу будућности.

Што се тиче уставобранитеља, доиста је чудно, што су прегли да непаусте Далмацију. Баш на против, ако хоће да су досједњи својој политици требало би да никако непријате сједињење Далмације са Хрватском. Та они ето напуштају много већу Галицију и то из узрока, који се мора навести и за Далмацију. Уставобранитељи кажу: Галицију се може дати јер тамо нема њемачкијех интереса. Но ни у Далмацији нема никаквијех њемачкијех интереса. Уставобранитељи хоће да напусте Галицију, да би онда могли придружити земље, које су прије њемачкој припадале. Но онда би требало и Далмацију искључити, јер она није никада припадала њемачкој. Уставобранитељи хоће да уклоне полске заступнике и тијем да себи олакшају живот у царевинском вијећу. Но и далматински заступници припадју истој опозицији и којој Пољаци. Што се тиче саме вриједности Далмације, оно је од највеће важности за морски положај Аустрије, но за то слабо они маре. Далмација је за уставобранитеље уопште „земља непозната“ јер лежи далеко изнад политичнога хоризонта од Беча, Кремса, Линца и Градца. Начин, како поступају са Далмацијом уставобранитељи и њихово тајозвано грађанско министарство, показао је јасно, да та странка о великој важности тога приморја нема ни појма, а за народ у Далмацији никакве симпатије, него презире и земљу и народ. Уставобранитељи увијек се тужине, да је Далмација за аустријску државну касу више терет, него издашни извор, и они су за оно вријеме, док су њихови људи били на управи, јасно показали своју савршену неспособност, да учине од Далмације оно, што би она могла бити и што треба да буде. И тако када уставобранитељи силом хоће да задрже Далмацију, онда чине то само с тога, да имају више земљишта за своје господарство, за своју опитну политику, и да Далматинце обучавају за народну војску, да им памећу школске законе, који су противни њиховијем мјеснијем одношајима, и који се не могу остварити и т. д. За то је врло добро, што је гроф Хохенварт оставио далматинско питање у неизвјесности.

ДОПИСИ.

ИЗ ОДЕСЕ, 15 Априла. (Закашњено.) Јавио сам вам како су и овде одиразовали три дана Васкрсенија. Бура прође, а остави за собом материјалне и моралне сљедове, који се скоро заборавит неће, па и у садашњој тишини јошт се чује јака недавних батина. — У суду сљедује непрекидно попит уапшених, и досле су испитали их околу 500 и удивително ни једног јошт ненађоше „виновотога“, а ово се почело с онијех, на које се боље подозревало. Пострадавши чивути тјеше се с помоћи коју им у граду купе, а Христјани који батине примеше, лијече се њеки у болницу а њеки у себе дома.

У суботу 10.га пренијели су остатке патријарха Григорија у. из саборне цркве на грчки параброд. — Власт је показала својим поступком велику част пепелу мученика спроводећи га с 2 роте пјехоте 1 коњаника и војеном музиком; али народ без никаквог позива већ из своје собствене воље, праздновао је онај дан као свечани. — Дућани православних били су затворени а работници одказали се работе и у свечаним аљинама с видном побожности спроводећи одар до самог присана. — Параход је кренуо тек у 8 сати вечера, јер се равбоље један од чланова из Грчке дошавше депутације, стари владица Фотидида од 95 год., којег је јошт некоји патријарх рукоположио љаконом, за то није се ни испунило уговорено, да параход прође Босфор ноћу и без да стане; а на против, проход се десно у 9 сати јутра задржавши се околу 1 и по сата, док су цариградски патријарх, грчки и руски посланици на параход дошли покловит се остатцима мученика вјере и слободе.

12.га после подне присије овде В. К. Николај Николајевић генерал-интендант генџа и коњаништва, осмотрио је Одесу и сјутри дан вечер сљедовао је Николајеви и Севастопољу пак к Азовскомуну мору. — Исти дан овдашњег долазка оставио се је у Бендеру да осмотри ону граничну крјепост и тамо га је био отишао чекат наш Губернатур Коцебу. — Прегледајући крјепост на једном мјесту В. кљаз као млад човјек прескочи по нужди једну јаму, па и старац пође да и он то учини, али жалосна му мајка, не доскочи. — Из почетка рекоше да је само нос разбио, сада говоре да је и ногу извиноу, и тако би могло случит се да ће нам тако припућен бити за границу лијека тражити и више се и не вратит у Одесу по случају нездравља и остарјелих година.

Морско војено министарство већ је назначило у 102 особе начелнике разних одјељења арсенала Николајевог и одредјило 170 иљада руб. за овогодишње њиово издржање. Дан по дан очекива се овде управљајући морским министарством Конт-Адмирал Граббе на путу к Николајеви, Севастопољу и обалам Кавказким. Николајеви ће дакле бити арсеналом а Севастопољ и може бити Сукум-кале на Кавказу толико стације војених бродова. — У будућему текуће године трошкови на црноморски флот назначени су су 7 милиона руб., а подизат нове првокласне садашњим нужама одговарајуће арсенале није ствар лака а скопчана је с громадином трошковица за то ја и мислим да овогодишња радња по овоме предмету ограничиће се на мало више од пригтовитељне, толико више да Руси немају обичај нагло своја дјела ријешавати, а док дођу до закључења, претресе и прорешетају потанко сваку ствар. —

Крњ је пригтовено нову ручну митраљезу с којом ће се испитати 92 метка у 3 минута. — Говори се да је намјерен најпре руско правитељство понудит да је присвоји.

Прејуче по жељевници присијеше на наш пристан јошт 11 топова од 500 центи сваки и 4 од 600, а тамо јошт леже они 9 који о трагу више 2 мјесеца дођоше. Све ће ово Павловској Керченској крјепости, али је трудно морем их пренијети (а иначе се не може) с друге стране, није ни прибор устројен с којим је се овако тежко бреме под крјепости искрјавати.

Г. Хитров јучер је одиутовао к Цариграду генералним консулом у оној столици. — Тројански ће бити консулом у Јанини, а Шишкин остаје као и до сад у Биограду и неће бити измијењен, као што се мислило, шта више добио је Анишку (Орден св. Анне) II.га степена.

Пруски насљедник Ирини у Петрограду је, а наш насљедник Александер Александровић не бегенишући њемце није жељно с њима састати се и одиутовао је Харкову гђе своје козаке прегледа, а он им је Атаман. — Невоље јуначке!

Говори се да ће до мјесец дана руски и њемачки цареви гђе то састати се; а и лане састајали су се, пак мало после бунку пруско-

Францука војна! Бог да зна могла би се опет и скоро Јевропа љутке крви нагледати и јаука и громава наслушати. Јединство Њемачке није још подпуно, а оно је до такве степени либералцима ъемачким уважено, да су они готови опростити Бисмарку све његове грехове, ако ће он и вјероват да је пруски краљ од Бога власт примио само да им жељени да. — Остало је Њемаца у Аустрији, има их у Русији (балтичке провинције) а и у Швајцарску је 6 кантона ъемачких. — Књаз Бисмарк није се бадава 1.га априла родио, т. ј. на онај дан кад благочестиви Христјани имају обичај варат један другог, а познато је да се он не љуља међу средствима, сваки је његов корак запечаћен смјелости: узео не развезује никада, али за то и не оклева никада хоће ли или неће пресећи забрани. — Ваља дакле да се он без дангубе ползује добрим њему успјехом опивенога ъемачкога народа расположењем и да доврши своје дјело наравон durch Eisen und Blut својом девизом, а ја мислим да он лијепо зна, да пред или после мора да га постигне срећа његовог пријатеља јунака Седанског, а може бити да то вријеме није ни далеко. — Језекил Бисмарков биограф створи: „Мало ствари или људи има, над којима Бисмарк не би се рјешо наругат се“ ја с које стране узима слободу к томе добавити рјечи Таџерапове „да се с бајонетама може много урадити, али није могуће на њима сићети.“

Из ЗЕТЕ, 19 Маја. — Наш крај, питома Зета са Арбанијом вазда је попрште крвавијех догађаја. У сву турску царевину, и у васдијели бијели свијет није већег преда не веће опасно ти да човјек лако главом плати, као што је овђе. Сад сам вам у стању на ново приближити два крвава догађаја, која само у турску несрету државу догодити се могу. У почетку овога мјесеца у Лешу близу пазара побију се Малисори и Лешани. Три Малисора погину на мртво, а тројица из Леша ране се. Сутра дан одма крене Одо-бег бимбаша од њендера су неколико заптија и сухарија пут Леша. Чим је стигао у једно село близу Леша, запали четири куће. Нечујемо да се још врнуо. Овај догађај могао би изродити још грђе заплете; јер није ниш ново, да у Арбанији око једне крви по која стогана главом плати, а парочито кад су племена јака.

Има пет шест дана како су осам Куча из турске границе дошли да купе десетак товара чела у Црну Гору. Врћући се идући „Везирџи“ мост крај Подгорице. Ту је вазда турска стража, и узимају њеки ђумрук за увоз и извоз. С једне и с друге стране моста има тврда капија. Они ти некако углаве са првом стражом да не плате сву ђумручину, и за неколико гроша пуште их да прелазе. Кад дођу на друга врата, стража не пушта, но иште да се плати. Они јадни кажу, да су платили, јер, рекоше, не би их прва капија пропустила да нијесу подмирили. Ал не помаже разлог Турцима. Видећи Кучи да није куд камо, грабе њеко камење које се ту на мосту налазило што су их низами за клупе употребљавали и разбију врата. Турци се лате оружја, а Кучи десн се хитрији, те тргну пушке, а повади ножеве, па јуриш на низам. Резултат је оно да је десетак низама што мртвијех што рањенијех на мјесту остали; а од Куча, за чудо дивно ни један једини да се је ранио, камо ли погинуо. Пошто учине ту касапницу од низама, они ти бјеж, да се глава илнесе, да их војска из Подгорице не опколи. Ту на мосту остану им коњи са цијелијем пртјагом.

Шта ће за оввијем сједовати то је мучно предвиђети. Кучу већ није пута у Подгорицу ни није на пазаре турске; а дал ће Турци светити своју браћу, идемо да кидимо.

ЦЕТИЊЕ, 21 Маја. — На познате грдње у „Србском Нароу“ одговорио је г. Јован Сундечић у задарском „Народном Листу“, бавећи се баш у то вријеме послон у Задру. Ево тога одговора од ријечи до ријечи: „Отворено писмо уреднику „Срб. Нар.“ Поштовани госп. уредниче! Ви сте ономадне у једном броју нашега „Србскога Народа“ превели из бечкога „Вандерера“ њеки допис писан тобоже с црногорске границе; а сад сте опет у броју 46. донијели други допис, окрштен датом из Брода, у којима се непоштеним ципцарско-калуђерским начином напада на мене и моју част, а такођер и на мој политички рад.

Ви ћете, господине, најбоље знати са којих разлога таквим отребнама свој лист разтварате; а ја вам само толико могу казати од

своје стране, са свом озбиљношћу поштена Србина, да они дописи у себи друго не садрже, до читав низ најподлијих клеветања, најбезобразнијих измишљотина, најпростачнијих увреда и објешеначких изочајивања.

Ја се писам никад издавао за њеку политичку главу, а још мање за њекаква велика pjesника: има, хвала Богу, српски народ, и мимо мене, доста делија, који се збиља знаду и издавати и продавати. Само вам толико могу рећи, што се тиче свега мог рада и понашања политичког и моралног, ја сам вазда готов Богу и народу свом одговор давати, и пити ћу се икад, ма буди пред ким постићети за своја ђела. Кукавице сам пак презирао и презирем, а сучарницама сам давно одјезвао овим простосрдацим српским стиховима:

„Хрће се крију
И слабе жене;
Ево вам мене;
А где сте ви?!...“

Просто им дакле изићи на пољану, да се оком у око погледамо, и да их видим јесу ли ме достојни; јер заного нијесам се вољан борити с вјетрењачама или са сувијем пањевима, као онај чувени шпанолски витез дон-Квот.

Ако с мене Црна Гора пострада: проклетство на-ме; ако ја издам народну ствар: нека ме буде стид пред браћом. Лако је трубити, али није лако радити; грдовима је лако срамотити људе, но није људима лако с неприликама посла имати.

Држим, господине уредниче, да сам се добро и бистро изјаснио, и да ће те ви оввијем мојим одговором, једним за вазда, задовољни бити, ако вам је збиља стало до истине и поштења, а не до лажи и клевете; ако вам је стало до част и напретка народнога, а не до злотног потицања на раздор, до обране несмисленог егизма њекојих малодушних ситничара, који никад не смједу челом на попрште стати, знајући колико би прстију у њих ушрао, и повикнуло им се: „А ви ли сте то?!...“

У осталом примите очитовање мог поштовања и увјерите се, да код нас, ко поштено ради и сав себе за корист народну жртвује, обично онако чапшен и предуслетан бива, као и ја у вашем „Србском Нароу.“

Вијести из нашијех и туђијех земаља.

— Са Карловачкога сабора недобисмо до закључка листа никаква извјештаја. Колико нам је познато, беседа, којом је г. администратор отворио сабор, примљена је одушевљењем. Пошто је опоменуо посланике на тешкоћу задатка њихова и пошто их је умолио, да се с радњом пожуре, како би се народу трошак уштедио, набрајао је, шта ће сабор имати да сврши. Ту је предлог новог школског закона; изравнање с Румунима; о администрацији народнога фонда и добара, о преустројству општина, о плати владикама, о грађењу владичина стана у Новом Саду, о преустројству текелиног завода у Пешти, о уређењу народне библиотеке и музеума. У бесједи спојој опоменуо је још г. администратор посланике, да се постарају, да радом својијем задовоље народна очекивања, у толико више, што има људи, који ће гледати, да у чисту шеницу саборску баце свој иукољ, па онда пред свијетом да је опалају. Ове је ријечи поздравно сабор дуготрајнијем „Живно!“ а оне су управљене против познате клике, која сваком народном послу својијем мутњама стаје на пут.

Још је пресједник јавио, да су посланици Поповић, Приљева и Дамаскин умрли, и др. М. Полит да је иступио из сабора. Наречење су нови избори. О самоме раду саборском надамо се да ћемо идући пут имати опширна извештаја.

— Избори за сабор у троједној краљевини теку већ у велике и највеће задовољство српско-хрватскога народа и његовијех искренијех пријатеља. По вијестима, које смо најпошље добили, досад су изабрана двадесет и девет заступника народне странке, а од владичијех кандидата само је шест продрло. С братскијем одушевљењем поздрављамо ову побједу народне свијести. Довршили се избори овако сретно, онда јо мађаронска влада свршила и право народно моћи ће потражити и наћи своје задовољење.

— „Унг. Лојд“ говорећи о програмима, што су пх у Хрватској кандидати при садашњим изборима издали, примећава да сви једнодушно припознају државоправну свезу краљевине Хрватске с краљевином Угарском на основу закона од 1868, на основу дакле учињеног измирења, и при томе и немогућност другчијег државоправног положаја Хрватске, али захтјевају да овој свези основа буде начело федеративно па међу Хрватском и Угарском да постоји савез равноправних краљевина. На тај дакле начин пада мисао, да народњаци хоће Хрватску да од Угарске оцјене па да се скончају с федералцима с ону страну Лајте. Наравно и захтјевају да се ово измирење да се уреди тачкама измјени, на име: финансије да се предаду законодавству и управи автономног земаљски сабор да кандидује бана, и другчије да се уреди заступање на државном сабору. У територском погледу ишту да се војничка граница стоји с матером-земљом, Далмација да се сједини и Ријека поврати. Иначе хоће да се изборни закон измјени у смислу либералном, да се узакони слобода говора, либералан закон о удруживању, састајању и штампи с поротом изда подпуна равноправност свих вјероисповједи заведе, правосудство од политичне управе разлучи; казнене закони, као што данашњи напредак времена и наука изискују, измјени, независност судија законом се гарантује, либералан закон о народним школама изда и учини што год треба за напредак у трговачком саобраћају, и у народно-економном, индустријском, као и занатлијском погледу.

— „Пешти Наplo“ јављајући о скором разграничењу војничке крајине, вели да ће се у истој поставити једна комисија, потчињена угарском министарству која ће разграничење извршити. Због тога је, каже, и сабор одложен, како ће и граница моћи своје заступнике послати.

Приликом тужне смрти јединца Стефана која се 14. маја на жалост моје несрећне фамилије догодила, изазиваме са највећом благодарности захвалити свијема пријатељима и знанцима на саучасћу моје пригођене жалости кој су остатке јединца 15. маја, св. мисама спроводом матери змији предали.

У Острогу 17. маја 1871.

Филип Радичевић
Какоп Цетињски.

ОГЛАС.

Молим, читајте! Част ми је овим јавити, да сам по уговору са „главном српском књијаром“ у Биограду примно се повереништва књијарског за Нови Сад и околину, и у одељењу (филијалу) код мене моћи ће се свака књига добити, која се у Биограду узштампа.

Исто тако може се и сва српски књијевни на мене обратити кад би рад, какво дело своје дати ми на распродају (у комисију.)

У Новом саду на Бурђев-дан 1871.

СТЕВА РАТКОВИЋ,
трговина „код сребрне руке.“

СТЕЧАЈ.

Женски институт на Цетињу тражи двије учитељске помоћнице, и то једну за женски рад, а другу за српски језик; даље спадаће и у дужност надзиравање над ученицама и поучавање у домаћем газдинству. Годишња је награда свакој 300 ф. у сребру, храна са бесплатнијем станом и послојом, сувише путни трошак до Цетиња; а пошто одслужи двије године на неустоје даље остати, путни трошак за повратак.

Компетентније да су православне вјере, а првенство имаће оне, које су већ служиле у каквом заводу.

Које би хтјеле споменуто мјесто имати, треба најдаље до Илина-днева о. г. да се писмено са свједочбама пријаве г. Спиру Ковачевићу, професору богословије.

На Цетињу, 29. априла 1871.

Надежда Пацевић
Управитељка женског Института.